

Юрій ЗРАЖЕВСЬКИЙ,
заступник директора Українського інституту
нормативної інформації, керівник проекту
«Інформаційне забезпечення загальноосвітнього
навчального закладу», м.Київ

Ідентифікаційне вікно: Підсистема — бібліотечно-інформаційне обслуговування Вид інформації — організаційна Вид документа — стаття Шифр документа — 110.015.000
--

Стаття

Шкільна бібліотека на порозі реформування

Класифікація за КФІ (класифікатор функціональної інформації)
Бібліотеки / Реформування бібліотеки /

У статті висвітлюються питання реформування шкільної бібліотеки для цілей інформаційного забезпечення загальноосвітнього навчального закладу. Аналізуються останні проектні та організаційно-розпорядчі документи щодо перспективних змін у бібліотечній роботі. Визначається головне завдання шкільної бібліотеки. Автор на підставі прогностичних оцінок формулює основні проектні принципи, яких слід дотримуватися в підходах до реформування бібліотеки. Пропонуються конкретні шляхи, засоби та інструменти для перетворень. У статті повідомляється про практичні здобутки в налагодженні в Україні цілісної функціональної системи інформаційного забезпечення навчального закладу.

Віднедавна в Україні розпочалися активні процеси з реформування освіти. Прийнято новий Закон України «Про вищу освіту», який відкриває широкі перспективи розвитку цієї підгалузі. Триває напрацювання основних напрямів і змісту реформування середньої освіти, готуються нові редакції нормативно-правових актів, приймаються необхідні організаційно-розпорядчі документи.

До їх числа відноситься Програма спільної діяльності Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук на 2014–2016 роки. На обговорення громадськості винесено проект Концепції розвитку освіти України на 2015–2025 роки, підготовлений Стратегічною дорадчою групою «Освіта» в рамках спільного проекту Міжнародного фонду «Відродження» та БФ «Інститут розвитку освіти» (керівник Георгій Касьянов) — далі Концепція.

Опрацьовуючи ці документи, хотілося б віднайти питання, які стосуються інформаційного забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів, зокрема і питання функціонування шкільної бібліотеки, як єдиного інформаційного підрозділу закладу. Зрозуміло, що вони тісно пов'язані і в значній частині визначають ефективність реформування всього шкільного освітнього середовища. Тому, було б логічно їх відобразити в загальній проблематиці майбутніх перетворень.

Однак, важлива інформаційна складова реформування відображена в згаданих документах доволі скромно, без чітких перспектив і далеких орієнтирів. Так, у Програмі наводиться єдиний пункт 83, який декларує необхідність розроблення Концепції розвитку бібліотек загальноосвітніх навчальних закладів в Україні. Термін виконання 2014–2015 роки. Розробку

здійснюватимуть Інститут інноваційних технологій і змісту освіти та Державна науково-педагогічна бібліотека ім. В. О. Сухомлинського.

У Концепції розвитку освіти питанням інформаційного забезпечення взагалі не знайшлося місця. Звичайно, ще не пізно змінити таке ставлення до проблеми. Для цього можна надіслати до робочої групи відповідні пропозиції.

Поза тим, не очікуючи на результати, спробуємо вже зараз сформуванати своє бачення шляхів реформування шкільних бібліотек. Для цього нам знадобиться звернутися до Концепції для пошуку головної мети і завдань реформування освіти. Знаходимо наступне:

Результатом реформи має бути всеосяжна трансформація освітнього сектора. Освіта має перетворитися на систему, здатну на саморегуляцію — відповідно до викликів суспільного розвитку, що постійно змінюються. Освіта має перетворитися на ефективний важіль економіки знань, на інноваційне середовище, в якому учні та студенти набувають навички і вміння самостійно опановувати знання упродовж життя, та застосовувати це знання у практичній діяльності. Освіта має продукувати індивідів, здатних забезпечити прискорене економічне зростання і культурний розвиток країни, свідомих, суспільно активних громадян, конкурентоспроможних на європейському і світових ринках праці. Освіта має стати реальною гарантією забезпечення високих соціальних стандартів.

По суті, йдеться про потребу нової якості освіти. Зауважимо, що центральним об'єктом реформування визначено рівень підготовки індивіда — випускника навчального закладу. Саме цей рівень і визначатиме кінцевий результат освітянських зусиль.

Багато складових якісного рівня має забезпечувати сучасна система інформаційного обслуговування навчального процесу (будемо говорити лише про навчальний процес). Особливий вплив на підготовку школяра нині справляє стрімкий розвиток інформаційних технологій, засобів телекомунікації, комп'ютерної техніки. Потрібно виходити з того, що навчальні інтереси і потреби сьогоденного школяра не можуть обмежуватися лише параграфом підручника чи задачами, які подані в рекомендованому посібнику. Водночас не можна беззастережно покладатися на стихійне використання додаткового інформаційного продукту, віддавати інформаційні процеси на відкуп Інтернету. Тому, на часі врахувати об'єктивні реальності та на професійному рівні розпочати ґрунтовну роботу з **оволодіння та управління інформаційними потоками шкільного призначення**.

Звернемо свій погляд на шкільну бібліотеку, перед якою постане досить складне і нове завдання. Чи готова вона до його виконання? У відповіді на це питання насамперед зауважимо, що першочерговою функцією бібліотеки має стати бібліотечно-інформаційне обслуговування освітнього процесу. І хоч цю ж функцію бібліотека виконує і сьогодні, але її зміст і рівень виконання вже не достатній для потреб школи. Очевидною стає необхідність розширення інформаційної складової названої функції, яка тягне за собою ускладнення і збільшення трудомісткості бібліотечної роботи. Для повноти уявлень про майбутні обов'язки бібліотекаря наведемо кілька положень у вигляді прогнозних оцінок тенденцій розвитку шкільного освітнього процесу.

1. Навчальний процес вже не може обмежуватися грифованими та рекомендованими виданнями як достатніми інформаційними джерелами. Підвищення якості освіти потребуватиме залучення до роботи значно більшої кількості додаткових джерел належної навчальної якості.

2. Додаткові джерела спричинять зростаюче навантаження на дітей, що призведе до необхідності фільтрування інформації, попереднього її опрацювання ще до подачі користувачу. Причому, ця необхідність буде зумовлюватися не лише кількістю інформації, але і її змістовою якістю. У цьому ж ряду проблем стоїть і питання трудових та часових витрат, які несе школяр у процесі самостійного пошуку потрібної інформації, наприклад в Інтернеті. На сьогодні ніхто на серйозному рівні не аналізує і не регулює зміст інформаційних потоків, що «звалилися» на школяра, не працює над продукуванням якісної нової інформації та її упорядкованою подачею до школи. На наш погляд, стихія у цій справі не прийнятна і не має далекої перспективи.

3. Це положення пов'язане з попереднім. Коротко його зміст можна вмістити у наступний вираз: **«можливості дитини не безмежні»**. Йдеться про інтелектуальні і фізичні можливості до засвоєння інформації як за навчальними програмами (підручниками), так і додаткової інформації для розширення та поглиблення знань. Вже зараз з ініціативи батьків актуалізується тенденція до вибіркового вивчення дитиною лише того, що треба. Виникає своєрідна захисна реакція від перевантажених навчальних програм. Міністерство освіти і науки буде вимушене переглянути навчальні програми і рішуче відмовитися від модельних підходів радянської школи.

Навчання набуватиме все більш прагматичного характеру, особливо у вивченні гуманітарних дисциплін. Акценти будуть переноситися на рівень сучасних реалій і напрацювання практичних навичок у застосуванні знань. Обсяг матеріалу до вивчення буде визначатися змістом профільного навчання.

4. Батьки і діти якомога раніше намагатимуться визначити майбутню професію. Набуватиме ваги **допрофільна** і **профільна підготовка** школярів. Нинішня структура останньої трансформується, зникне багато сьогоднішніх формальностей. Цінитиметься навчання з набуттям широких і глибоких знань за визначеним напрямом.

5. Зростаючий вплив на інформаційну сферу школи справляє комп'ютерна техніка, новітні засоби комунікації. З ними пов'язані сучасні інформаційні технології, які безперешкодно проникають як в шкільне середовище, так і в побут дітей. Використання ІКТ в навчальному процесі допоки має стихійний характер, практикується без належних оцінок педагогічної доцільності та ефективності. Кількість комп'ютерів у школі та наявність Інтернету стає показником освітніх інноваційних досягнень.

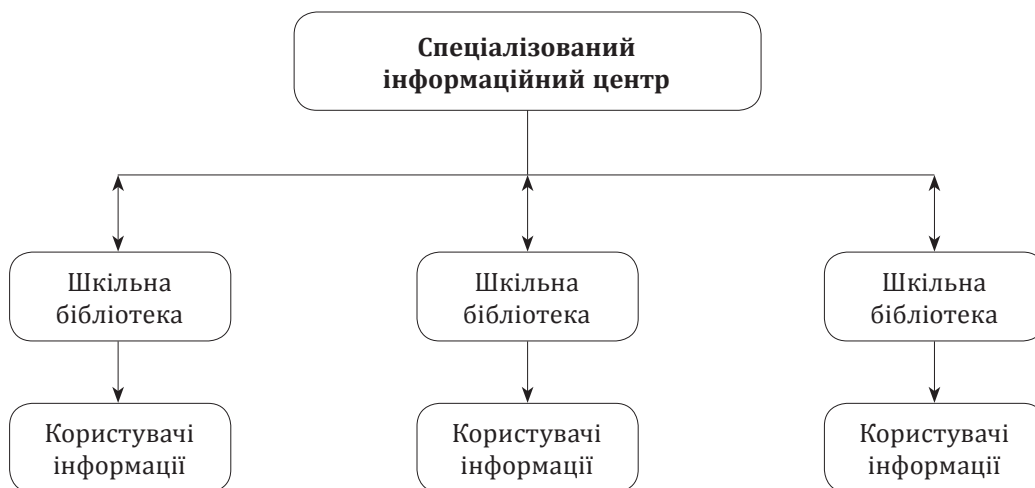
На Заході, однак, стали з'являтися застереження щодо такої комп'ютерної ейфорії. Проблема складна і головним питанням для вирішення стане обґрунтування та визначення місця, обсягів, засобів і форм використання ІКТ у навчальному процесі. Для цього знадобиться проводити комплексні дослідження із залученням педагогів, учених, психологів і лікарів.

Узагальнюючий аналіз перелічених вище тенденцій розвитку освітнього процесу, з одного боку, і потенціалу шкільної бібліотеки, як інформаційного підрозділу, з іншого боку, дозволяє зробити висновок:

Самостійно, без належної зовнішньої підтримки, бібліотека не зможе виконати функцію бібліотечно-інформаційного обслуговування в потрібному обсязі та з належною якістю.

Такий висновок вказує на необхідність побудови цілісної функціональної системи інформаційного забезпечення навчального закладу, де шкільній бібліотеці буде відведена важлива роль інформаційного центру для акумулювання, зберігання інформації та доведення її до кінцевих користувачів. Створенням такої системи займаються Інститут інноваційних технологій і змісту освіти та Український інститут нормативної інформації. Ведуться спільні роботи за проектом «Інформаційне забезпечення загальноосвітніх навчальних закладів».

Окреслимо основні принципи та зміст проектної роботи. Організаційну структуру системи подаємо у вигляді схеми.

Структура системи передбачає функціонування спеціалізованого інформаційного центру з визначеними завданнями, які складають перший проектний принцип.

Продукування і попередня обробка інформації для шкільної бібліотеки має вестися на ЦЕНТРАЛІЗОВАНІЙ основі.

Це означає, що спеціалізований інформаційний центр має прийняти на себе більшу частину роботи бібліотекаря з відбору, систематизації, попередньої обробки інформації, яка буде використовуватися для обслуговування учасників освітнього процесу на місцях. Зробимо застереження, що сказане не виключає виконання вказаних функцій самим бібліотекарем. Його вміння та ініціатива не можуть бути обмежені.

На схемі зображено двосторонній зв'язок інформаційного центру з бібліотеками. Це означає можливість зворотнього потоку інформації з бібліотеки в центр. Сюди може передаватися інформація, що підготовлена самим бібліотекарем. Така технологія забезпечить розподілену (мережеву) підготовку

інформації, яка доповнюватиме зроблене в центрі. Таким чином, буде включений і використаний величезний творчий потенціал кращих бібліотечних працівників країни.

З метою максимального вивільнення бібліотекарів від опрацювання отриманої з центру інформації, забезпечення транзитної функції, запроваджується другий проектний принцип.

Інформація з центру має надходити до бібліотеки у готовій до використання формі.

Насамперед забезпечуватимуться зручні форми і засоби інформування користувачів про нові надходження та наявність інформації за тематичними напрямками. Друковані матеріали подаватимуться в доступній для індивідуального використання формі, наприклад в теках з роз'ємними замками. Електронні документи матимуть можливість копіювання, друку, подальшого редагування.

На підставі аналізу розробники дійшли до висновку, що успіх проекту може бути забезпечено лише на основі використання комп'ютерної техніки та інформаційних технологій. Тому, третій проектний принцип можна сформулювати так:

Інформаційне забезпечення ЗНЗ будуватиметься на основі комп'ютерної бібліотечно-інформаційної системи, створення і підтримка якої вестиметься спеціалізованим інформаційним центром.

Цей принцип не є даниною моді на ІКТ, він відображає єдино можливе рішення в сьогоденних умовах функціонування системи шкільних бібліотек України. В інших країнах, де освітня система діє в значно ліпших умовах, можливі інші рішення, шляхи, засоби та інструменти. У нас же вибору немає, і залишається правильно скористатися можливостями новітніх технологій.

Приміряючи комп'ютерну систему до наших реалій, варто враховувати умови її впровадження та експлуатації в усіх шкільних бібліотеках України. Головним постало питання відсутності Інтернету в багатьох віддалених місцевостях. Крім цього, слід зважити на те, що парк шкільних комп'ютерів оснащений скромними (часто застарілими) за технічними характеристиками машинами. Та й системне програмне забезпечення в навчальних закладах не супроводжується на належному рівні. До цього можна додати ту обставину, що в Україні досить велика частина малокомплектних шкіл, де відсутня повноцінна бібліотека, а перераховані вище проблеми особливо гострі. Звідси, наводимо четвертий проектний принцип:

Комп'ютерна бібліотечно-інформаційна система має використовуватися автономно, без Інтернету, встановлюватися на один комп'ютер зі скромними технічними характеристиками.

Додамо лише, що встановлення системи на один комп'ютер не виключає створення внутрішньої (шкільної) інформаційної мережі, яка базуватиметься на використанні будь-якої кількості комп'ютерів.

Проголошений принцип застосовуватиметься лише на першому етапі впровадження проекту, доки зберігатиметься необхідність. Наступні етапи будуть базуватися на інших рішеннях щодо використання засобів телекомунікації та комп'ютерної техніки.

Робота над проектом «Інформаційне забезпечення загальноосвітнього навчального закладу» триває вже кілька років. За минулий період: організовано перші підрозділи спеціалізованого інформаційного центру, які функціонують у складі Українського інституту нормативної інформації; створено видавничі редакції; випущено в світ кілька періодичних друкованих видань, розроблено і прийнято в експлуатацію комп'ютерну бібліотечно-інформаційну систему «Шкільна електронна бібліотека «ШБІЦ-інфо»; розпочато роботу над створенням організаційно-функціональної системи збору і підготовки інформації шкільного призначення «Всеукраїнська база даних навчально-методичних розробок».

Практичні кроки з впровадження проекту розпочалися з прийняттям наказу МОН України від 05.08.2014 р. № 900 «Про проведення експерименту за інноваційним освітнім проектом «Шкільна електронна бібліотека «ШБІЦ-інфо». На сторінках нашого журналу ми будемо знайомити читачів з електронною бібліотекою та правилами експлуатації. Для отримання новинки і встановлення в шкільній бібліотеці достатньо з січня 2015 року здійснити передплату електронної бібліотеки за Каталогом видань України (індекси 89236 і 68167).